

RAPPORT

24

ATT VÄRDESÄTTA KULTUR I EN NY KULTUREKONOMI
4 - 5 september 2009
HUDIKSVALL

En ny modell...

... för hur kultur ska finansieras kanske håller på att växa fram i Hudiksvall och på andra ställen. Men det handlar inte bara om pengar utan också om vem som värderar kultur och hur vi ser på begreppet värde. Finns det en risk i att vi idag ofta talar om kultur utifrån ett ensidigt instrumentellt synsätt där det antingen handlar om lokalt mervärde inom andra näringar eller om hälsa och kreativitet i företagen? Ska motivet för att ge stöd till konst och kultur baseras på mätbara ekonomiska resultat eller finns det andra motiv relaterade till frihet, bildning och utmaning.

Kulturbanken i Hudiksvall och lokalt nytänkande inom Fjällbete i Undersåker är två goda exempel på hur frågorna kan diskuteras och vad som kan vara alternativa lösningar. Det viktiga måste vara att vi har en förankrad kulturpolitik såväl nationellt som lokalt och att denna ger utrymmen för olika processer och tänkanden.

Lasse Ernst

LOKAL KULTUR är ett programområde inom Stiftelsen framtidens kultur.

Kultur i en föränderlig process

I detta seminarium samtalar vi om värdebegreppet och vem som ska finansiera kultur. Yvonne Rock leder diskussionen som på ett konstruktivt sätt handlar om nya synsätt och alternativa vägar för breddad finansiering och om hur stöd kan ges på annat sätt för lokala initiativ.

Vad är kultur värt? Ska kultur vara nyttig och instrumentell? Ska det finnas synergieffekter? Måste man alltid föra in siffror i bedömning av resultatet? Hur mäter man värdet och måste man alltid göra det?

I Hudiksvall ser man över sin kulturpolitik. Vi träffar Charlotta Netsman som är processledare för Hudiksvalls nya plattform för kulturen; Kulturbanken. Charlotta berättar om arbetet och processen, om hur man samtalar och tänker kring den lokala kulturen och om motsättningar och förutsättningar.

Från Undersåker, en liten ort i Åre kommun, möter vi Linda Forss som är

projektledare för Fjällbete. Ett projekt där man tänker i nya banor utifrån sina lokala tillgångar och behov. Fjällbete är ett företag och en livsstil. Delägarna deltar i utvecklingen i hela lokalsamhället.

Kulturbanken och Fjällbete har som gemensam nämnare att man vill fördjupa sig i värdet. Processen Kulturbanken försöker hitta ett redskap. Fjällbete har hittat ett sätt att engagera och arbeta som de nu utvecklar vidare.

Per Sundgren tar upp viktiga frågor som; vem ska bestämma värdet? Han understryker vikten av en kulturpolitik som inte styr konstens innehåll och han ger oss en bra historisk sammanfattning över kulturpolitik under 1900-talet, där Per ser hur det ofta handlat om en gränsdragning mellan vad som är högt och lågt inom kulturen.

David Karlsson från Nätverkstan ger oss sina reflektioner och många andra röster bidrar i samtalen.

Kulturbanken

För ett par år sedan initierade Sten Bunne, kulturchef i Hudiksvall, konceptet Kulturbanken. De hade ett behov av att se över sin hantering av hur man bemötte de lokala kulturprojekten både när det gällde finansiering och hur förutsättningar gavs till kreativt skapande. De beslöt sig för att göra en förstudie och anställde Charlotta Netsman.

Som grund till förstudien ligger många möten med politiker, tjänstemän och medborgare från kulturlivet och näringslivet. Det har arrangerats idéverkstäder och tankesmedjor för att samtala och diskutera, inventera och lyssna av hur kulturpolitiken ser ut och hanteras i Hudiksvall i dag. Förstudien är tänkt att vara en plattform, ett redskap eller en trampolin för ny kulturpolitik i Hudiksvall.

- Projektet har vuxit fram inom kommunen och utgångspunkten är kulturfinansiering och hur redskapet ska se ut. En tanke är att Kulturbanken kan fungera som en operativ länk mellan kulturliv och näringsliv och i och med detta leda till breddad finansiering för kulturen. Kulturbanken ska skapa förutsättningar för samverkan mellan samhälle, näringsliv och kulturliv och synliggöra de kulturprojekt som finns inom kommunen, säger Charlotta Netsman.

- Kulturprojekt kan ha svårt att hitta finansiering och här ser jag Kulturbanken som en enorm resurs där vi kan hjälpa till att hitta rätt vägar inom kommunen, regionalt, nationellt och genom EU. En tanke är att Kulturbanken ska kunna arbeta flexibelt och även kunna hjälpa till att matcha och bygga broar över olika sektorer för att hitta eventuella samarbetspartners till projekten.

- Ett av de största önskemålen från medborgarna har varit behovet av en mötesplats för att ha möjlighet att ventileras, diskutera och samtala kring sina projektidéer och på så sätt byta erfarenheter och kanske få nya uppslag och hitta nya vägar. Kulturbanken skulle kunna vara just denna mötesplats. Delaktighet är ett av nyckelorden och alla ska ha samma rätt att söka och att förverkliga sina idéer.

Plattformen för Kulturbanken skulle kunna vara en internetsajt. En tanke är att den ska jobba med ett fönster utåt och ett inåt och att flitigt jobba på att synliggöra alla aktörer. Den ska kunna fungera som kulturens gula sidor i Hudiksvall. Där man ska kunna söka och finna olika aktuella och kanske likasinnade projekt, där man ska kunna få hjälp av en kulturhandläggare med att hitta matchande partners.

Sajten kan vara kulturhandläggarens verktyg och även vara en symbol och för att visa på hur arbetet fortlöper. Den digitaliserade Kulturbanksportalen kan bli ett digitalt kulturhus. Kulturbanken kanske även ska kunna gå in och hjälpa projekt med administration.

- I Hudiksvall nådde vi till en punkt där vi kände att vi måste tänka om. Vi är med i en tid då vi ibland lite väl mycket betonar kulturens ekonomiska värde. Att vi pra-

tar om det för mycket och glömmer bort andra värden. Detta kanske är en brytningstid då man helt plötsligt inser att kulturens kraft är tillräckligt stark och att vi inte har råd att inte satsa på kultur i alla led, säger Charlotta.

- Kulturbankens organisationsform är inte klar utan ligger helt på experimentbasis. Vi har stora frågor framför oss t.ex. hur vi får till samarbetsformen mellan närings- och kulturliv.

Ett sådant här arbete måste få ta tid. Det är ett radikalt nytt tänk där man slits mellan det nya och det traditionella tankesättet. Man möter nya frågor på vägen som t.ex. hur man gör så att inte en kulturbank bara blir en ny maktstruktur. Hur gör man den tillgänglig för alla? Hur skapar man öppenhet och hur klarar man av maktstrukturerna.

Den svåraste utmaningen tycker Charlotta har varit när projektet stod mitt i allt och lokal media gick emot.

- Det blev en stor debatt där vi framställdes som monster. Vi hade verkligen svårt att komma ut med vårt budskap. Folk ville veta direkt vad det skulle bli och vad det skulle kosta. Folk tackade nej utan att lyssna. Men lyssnar vi på nejet så förstår vi att vi måste ta det varligt. Det är mycket viktigt att ha ett processår där det finns tid för saker och ting att landa och sjunka in. De som opponerat sig har inte varit så många men de har varit nyckelpersoner och därför har deras röster haft genomslagskraft. I utvecklingsfasen är det oerhört viktigt att hela tiden fortsätta att bjuda in till samtal, säger Charlotta.

De har även haft bra nationella kontakter där de fått stöd och det har varit mycket viktigt för att få ett vidare perspektiv. En av dessa kontakter är Botkyrka kommun som också är inne i en utvecklingsprocess för att finna nya vägar.

- Kulturpolitiken idag är en cementerad form och det är en stor skuta att vända. Att mana till att se med nya ögon och våga ta andra vägar är inte så lätt. Pengarna styrs enligt gamla normer och i dagens kulturpolitik är det svårt som ny aktör att komma in och ta del av kulturbudgeten. Så småningom kommer Kulturbanken att få fram en modell som passar just Hudiksvall men idag är Kulturbanken ett diskussionsforum och en process, avslutar Charlotta.

citat

"Vi ska inte bara bygga en ny struktur utan också gödsla"

Sten Bunne

"Vi vill bygga vägen medan vi går på den, det är process"

Pernilla Hellman

"Kvalitet är en social process"

David Karlsson

Fjällbete på Vall Street

Fjällbete började som en idé hos några bönder i Åredalen och företaget Fjällbete drivs som en ekonomisk förening. Linda Forss från Undersåker berättar om idén bakom och arbetet inom föreningen. Fjällbetes grundtankar är att ta vara på platsen och främja delägarnas ekonomiska, ekologiska och sociala intressen.

- Vår största tillgång är gräs - en naturresurs som vi människor inte själva kan nyttja men det kan idisslarna. Produktion av gräs ger mjölk och kött. I Fjällbetes värld handlar mycket om matproduktion. Fåren är ett viktigt led i vår produktion och de är dessutom bra kommunikatörer av våra budskap om samarbete, lokal ekonomi och utveckling, säger Linda.

Inom Fjällbete pratar de medvetet om ägare i stället för medlemmar och idag är de 127 ägare som bedriver verksamheter där de har glädje av ett lokalt samarbete. Bland ägarföretagen finns lantbrukare, hotell, restauranger, konsthantverkare, turistföretag etc.

- Vi vill vara till nytta för våra delägare. Vi vill visa på sammanhangen, vara samhällsbyggare och producenter. Vi har köpt det gamla mejeriet i Undersåker och där håller vi på att skapa en egen bank. Platsen kallar vi för "Vall Street". Mejeriet ska bli ett nytt centrum för vår lokala ekonomi med utställningar och möteslokaler. I banken ska man kunna köpa en så kallad "maträtt" för 33.333 kronor. Det är en riskfri placeringsmöjlighet som vi kallar för "en ugnssäker form av investering". Istället för ränta får investeraren varje år en säker avkastning i form av ett halvt lamm.

- Fjällbete genomför konferensen "Äntligen Utför!" som handlar om att ta reda på hur lokala vägar kan erbjuda ett stadigt och säkert sätt att ta oss ner för den ekonomiska utförlöpan. Om att ta chansen att lokalt bygga ett återväxande samhälle! Vi kan inte längre räkna med ökande överflöd och tillväxt som universallösning för att möta våra ökande behov, menar Linda.

-Vi sa till oss själva en kall och snöig oktoberdag då vi och vallhundar slet i motvinden med att få in fåren; vad synd att inte flera människor får uppleva detta! Då väcktes idén om "Corre de fårus" - en happening då fåren rusar genom Undersåker. Folk kommer vida ifrån för att uppleva detta och vi har föreläsningar, färklippningstävling, utställningar m. m. om mat och lokal utveckling.

Inom Levande Skola tar de emot skolbarn och oftast barn med särskilda behov. Barnen kommer till Fjällbete och hjälper till med djuren och i det mötet sker förvandlingar. En grupp gymnasieelever från Botkyrka tillbringade en vecka i Undersåker och en av tjejerna uttryckte sig så här då hon en dag deltagit i arbetet:

- "Du Linda, bönderna har fett slitigt arbete. Dom borde få typ en miljon om dan...!"

Vem bestämmer värdet

Per Sundgren har jobbat i många år inom politiken och har bland annat varit kulturborgarråd i Stockholm. Han kände att det fanns luckor i hans kulturhistoriska kunnande och började därför forska. Den idéhistoriska avhandlingen "Kulturen och arbetarrörelsen" är ett av resultaten.

I den politiska kampen kring kultur och bildningsideal 1886, förespråkade August Palm kultur i nyttans tjänst. Han trodde inte på att kultur var neutralt och stod över klasskampen. Palm ansåg att kulturen skulle vara nyttig och handla om hur man skulle nå ett bättre samhälle.

-Något som är ständigt återkommande i de kulturpolitiska samtalen är spänningen mellan högt och lågt. Kulturpolitikens uppgift har varit att dra gränsen i fostrande syfte för att styra vad som är god och dålig smak, säger Per Sundgren

Förslaget att avsätta medel för konstnärlig utsmyckning av offentliga byggnader skapades i samband med Stockholmsutställningen 1930. Därmed, menar Per Sundgren, sade man att kulturens uppgift var att dekorera samhällsbygget, inte att påverka samhällsplaneringen. 1938 skrevs det som kommit att kallas det första socialdemokratiska kulturprogrammet - "Demokratisk kulturpolitik" och som i grunden lyfter fram ett klassiskt bildningsideal där konst betraktas som någonting bortom vardagslivet.

Socialdemokraterna utvecklar sitt kulturprogram på 1950-talet. I allt väsentligt delade man det etablerade samhällets syn på vad som var god eller dålig kultur. Man var i vissa kretsar till och med besvärad över den "låga kultur" som erbjöds inom Folket Hus och Folkets Park. I betänkandet "Människan och nutiden" nämns överhuvudtaget inte dessa arenor!

- Om man kan tala om en strategi på kulturens och bildningens område från arbetarrörelsens sida så gick den snarare ut på att uppnå erkännande genom att erövra det kulturella kapital som den borgerliga kulturen utgjorde än att utmana och ifrågasätta den borgerliga kulturella hegemonin.", skriver Per Sundgren i sin avhandling.

Programmet antogs aldrig av den socialdemokratiska kongressen 1952 och på 60-talet kom för första gången i politiska sammanhang uppfattningen att staten överhuvudtaget inte ska ta ställning till det som är en smakfråga - högt och lågt - bra och dåligt.

- I 1974 års kulturpolitik finns en vilja till breddning. Misstaget är att kulturklyftan består. Den blir istället för kulturpolitik till konstpolitik. Medborgarintressen fanns inte organiserade utan politiken bygger på de stora institutionerna. Jag anser att kultur ska vara till för medborgarna inte för konstnärerna.

- Att kultursynen är instrumentell och att konsten har ett egenvärde, det är något jag anser att vi kan sluta prata om. Det viktiga är att vi själva får bestämma värdet. På vilket sätt och varför kultur är nyttigt. Det måste vara vi själva som bestämmer om vi värderar själslig utveckling eller kommersiell avkastning. Avskaffa uttrycket egenvärde tycker jag!, avslutar Per Sundgren.

Process i Botkyrka

Pernilla Hellman är kulturchef i Botkyrka kommun. Här är den lokala kulturinventeringen ett ständigt pågående uppdrag.

– Vad är vårt gräs i Botkyrka? Vad är specifikt för oss och i vad ligger vår naturtillgång?

Processen med att formulera har vi hållit på med i 10 år nu. Kraften och rikedom är den unga befolkningen och mångfalden, berättar Pernilla.

Vi har redan ritat kartan med vad blir vårt nästa steg? 80 000 invånare som är starka kulturvarelser, hur får vi med dem för ett mer spännande kulturliv? Hur vänder man på alla stenar och gör på ett nytt sätt? Hur gör vi detta till en demokratisk process? Många vill göra sig hörda och vara med och tycka, både från medborgarhåll och från ”experter”. För processen är spännande och det är bra för oss att utveckling ska ske. Vi måste tillåta att jobba i en föränderlig process hellre än med fasta planer och strukturer.

- Vår roll inom kommunen är att vara understödjare och coacher. Vi ska lyfta andra och ge plats för nytt gräs. I Botkyrka drar vi i gång och lär oss på vägen. Vi skickar hela tiden ut testpiloter, avslutar Pernilla.

Modell i Gullspång

Gullspång har länge varit en avfolkningsbygd i utkanten av Västra Götalandsregionen. Man satsade och anställde två konstnärer; Anders Lindgren och Staffan Hjalmarsson som kulturutvecklare. Under två år har de tillsammans arbetat fram den sk Gullspångsmodellen.

I Gullspång bor det ca 5.300 invånare och sommartid kommer ett hundratusental besökare. Centralorterna är Hova och Gullspång. Utbildningsnivån och hälsan visade sig vara lägre än riksgenomsnittet och Gullspång är den kommun i Västra Götaland som hittills satsat minst pengar på kulturverksamhet. Det finns ingen gymnasieskola i Gullspång och i takt med en ökad arbetslöshet lämnar många ungdomar kommunen tidigt. Här fanns en insats att göra.

Anders Lindgren, som både är konstnär och pedagog, berättar om hur man valt att lyfta fram ungdomarna och hur detta arbete gett ett mycket lyckat resultat.

- Ungdomar konsumerar kultur i snitt ca 70 timmar i veckan. Vi såg att här fanns det en fantastisk resurs. Vi har utarbetat något som vi kallar ”PicoloKulturUtvecklare”, ett projekt som startade i somras. tio ungdomar utbildades till ambassadörer för den lokala kulturen i Gullspång och fick arbete som guider. Totalt genomfördes över 1 000 arbetstimmar. Ungdomarnas arbete, tankar och engagemang kring detta kan man följa på <http://twitter.com/gullspang>.

Tankar om Kulturbanken

David Karlsson, Nätverkstan i Göteborg, är medförfattare till rapporten ”Den ofrivillige företagaren” från 2002 och i höst kommer en ny rapport som är dess uppföljare.

- Det är viktigt att Kulturbanken har en stöttande och matchande funktion. Jag tror att det viktigaste är att lägga tyngden vid rådgivning och att man tänker bort finansieringsbiten. En rådgivande instans som samtidigt ger pengar kan anklagas för favorisering osv, menar David.

- Projektet Kulturbanken som jag ser det, handlar om att hantera två osäkerheter. Den ena är operationell dvs formen och syftet. Den andra är kontextuell dvs sammanhanget. Dessa måste hamna i balans annars tror jag att projektet kan misslyckas.

- Man ska också ställa sig frågan; vad får detta för konsekvenser för den lokala kulturpolitiken? Formerna för att tilldela medel för konst och kultur kanske inte borde styras av politiker och tjänstemän utan av sakkunniga. Det kan tyckas odemokratiskt och i viss mån elitistiskt men jag tror att det på ett plan är nödvändigt samtidigt som det måste finnas en viss autonomi. Politikernas uppgift kanske bara ska vara att ge de stora ramarna - inte detaljstyra.

David är tveksam till internetsajten som grund för Kulturbanken. Den bör endast ses som ett verktyg och kan vara en utomordentligt bra mötesplats för olika projekt och fungera som inspiration, vägledning och rådgivning. Det är viktigt att sajten ständigt är aktiv annars är risken stor att hela projektet kan tröttna. Tanken att vara ett skyltfönster för olika tilltänkta och pågående projekt är inte alltid av godo. Som konstnär och projektägare kan det finnas en fara i att med öppenhet visa upp sitt projekt. Det är lätt att idéer kommer på villovägar och det kan vara svårt att visa på upphovsrätt i initiala skeden, menar David Karlsson.

Seminarie serien fortsätter 2010

Mer information om kommande seminarier och aktiviteter inom LOKAL KULTUR finner du på www.framtidenskultur.se/lokalkul

anmälan / information

Lasse Ernst - Projektleddare
Anie Edéus - Projektsekreterare
LOKAL KULTUR
Vickelby bygata 12
386 93 Färjestaden
Tel: 0485 - 366 60
lokalkultur@framtidenskultur.se
www.framtidenskultur.se/lokalkul
